

АДАМ ЯРОМИН АЗ ЗНАЯ...

Превод от полски: Саша Никифорова, 1975

chitanka.info

Хилари Майрон се събуди посред нощ цял в пот. Няколко минути той лежа с широко отворени очи, щастлив от мисълта, че пак лежи в собственото си легло, в своята уютна квартира и че всичко, преживяно преди миг, е било само сън. Помръдна с ръка, с крак, ощипа се. Да, несъмнено кошмарният сън вече свърши.

Той се извърна на другата страна, зави главата си с одеялото и здраво затвори очи. Да заспи. Утре има много работа. А сега да преброи овцете — казват, че помага... Една овца, две овци, три овци, четири овци, пет овци...

Но сънят не идваше. Майрон стана неохотно, погледна часовника (беше пет без две минути) и надникна през прозореца. На асфалта тихо падаха ситни капчици дъжд. Хилари отвори прозореца, вдъхна дълбоко влажния свеж въздух — това, изглежда, успокоява — и пак легна. За момент помисли дали да не вземе сънотворно, но трябваше да търси таблетките, а не му се щеше, затова оправи чаршафа и дълго се въртя, стараейки се да се намести по-удобно.

Споменът за току-що видяното не го оставяше да заспи. Беше един страшен сън: той се явява на изпит, не разбираше нито един въпрос, свиваше се пред хладния поглед на екзаминатора, пелтечеше някакви глупости и, разбира се, се провали. Не е ли това лошо предзнаменование пред изпита, който го очаква утре? Утре? Не, днес, вече днес. Това ще бъде изпит, далеч по-сериозен от тези, които е вземал в училище, в института... Отчет за годините упорита работа. Преди няколко години той заяви на всеуслухание, че е възможно да бъде създадена електронна машина и в нейната памет да бъде заложена цялата информация, която се съдържа в човешкия мозък. Тогавашната машина ще унаследи всичките му функции. Тя дори няма да се досеща, че всъщност е машина!

И той успя да конструира такава машина! Нарече я съвсем простичко Пролонгатор. А тази сутрин ще се състои първата проба: в паметта на Пролонгатора ще пренесе информацията от мозъка на един много способен студент, който за съжаление никога не обръщаше внимание на светофарите. Резултатът се оказа плачевен, но може би този нещастен студент, чиято телесна обвивка сега се съхранява в течен хелий в подземие на една клиника, ще послужи с невниманието си на науката!

Стига е размишлявал! Трябва непременно да поспи. Да не мисли за нищо, да се изтегне удобно и да диша дълбоко... Една овца, две овци...

* * *

Сутринта, докато се бръснеше, Майрон разглеждаше бледното си лице в огледалото: хлътнали бузи, кръгове под очите. Не особено блестящ вид. Самочувствието му също не беше на висота: ето ги последиците от безсънието. Само едно беше хубавото — че машината, която бе създал, нямаше да се измъчва от нощни кошмари и безсъние, освен ако те бъдат запрограмирани. Нали по принцип машината умее всичко, на което е способен човешкият мозък. Това успокои Майрон и дори му оправи настроението. Той започна да си подсвирква и излезе от банята.

В девет без две минути вече пресичаше хола на института, в който работеше няколко години. Някой от срещнатите го поздрави. Майрон не го забеляза. Машинално оправи подгънатия ъгъл на пътеката по стълбите към втория етаж. Пред вратата на кабинета си се спря, дълго търси ключа из джобовете, после съобрази, че го държи в ръка и тъжно се усмихна. Разтвори широко вратата, хвърли папката върху писалището и рухна в креслото. „Какво става с мене? Откъде се взе изведнъж тая плахост?“ — помисли той.

На масата лежеше написана от секретарката програма за деня. От девет до десет и половина няколко дребни задължения: да позвъни на директора, да продиктува нещо. Точка шеста: 10,30 — опит с Пролонгатора. Секретарката беше подчертала грижливо този ред с червена линия. Майрон седя известно време, втренчил безцелен поглед в отсрещната стена, после премести някаква книга, намери цветна химикалка и превърна червената черта в рамка. Няколко минути старателно я разкрасяваше с венец от лаврови листа.

Вратата се отвори тихо. Майрон, смутен, че са го изненадали ненадейно, се изчерви и бързо смачка листа. Влезе секретарката, тържествена като никога. Разбира се — в такъв ден!

— Някакъв журналист моли да го приеме — съобщи тя с глас, тържествен като нея самата.

Майрон се намръщи.

— Журналист? По-добре след опита.

— Но той казва, че...

Тя не успя да довърши края на фразата, защото, като я избута безцеремонно, в стаята влезе млад мъж на около двадесет и пет години.

— Нали имам честта да говоря с професор Майрон? — запита той. В тона му явно проличаваха белези на добро възпитание.

— Аз не съм професор — отвърна Майрон с унилия вид на човек, пробудил се в пет сутринта. — Слушам ви...

— Казвам се... — младият човек се представи. — Аз съм репортьор в... — той назова един твърде популярен вестник — и бих искал да ви интервюирам.

— Е, щом сте вече тук, седнете.

Секретарката излезе, хвърляйки върху неканения гост поглед, който ако бе възможно, би го изпепелил за част от секундата.

— Днес във вашия живот настъпва преломен момент — започна журналистът.

Майрон равнодушно кимна.

— Първият експеримент с уреда, на който вие отдадохте няколко години от живота си...

— А как узнахте, че това ще стане именно днес? — неочаквано любопитствува Майрон.

Събеседникът му скромно се усмихна и продължи:

— Не бихте ли разказали на нашите читатели какво представлява всъщност Пролонгаторът?

— Хм — измърмори Майрон и се замисли. — Как да ви обясня? Това е един твърде сложен компютър. Ако в неговата памет се пренесе цялата информация, която се съдържа в човешкия мозък, компютърът ще замени човека в сферата на умствената дейност.

— С каква цел е създаден той?

— Човекът е смъртен. Колко години може да работи един учен, един художник? Четиридесет, пряко сили — петдесет. А машината практически е безсмъртна, защото в нея винаги може да се замени всеки излязъл от строя елемент. Освен това тя работи по-бързо. Това, за което на човека е потребен цял един живот, машината го извършва за няколко седмици. Тази система е по-сложна от човешкия мозък. В

нейната памет могат да бъдат пренесени дори няколко личности! Могат да се съчетаят няколко мозъка!

— О, идеалният човек? Доколкото разбирам, могат да се съединят в една памет мнемограмите на гениален артист, на гениален учен и на гениален изобретател и ние ще получим идеалния човек, така ли?

— Общо казано, да. Но отначало трябва да се установи дали е принципно възможно подобно съчетаване.

— А не смятате ли, че щом тази машина ще е по-съвършена от човека, човекът ще стане ненужен?

— Не, не! — енергично запротестира Майрон. — Тя ще замени човека само там, където той е безсилен.

— Интересува ме още едно нещо. Ето, аз виждам вас, улицата през прозореца, чувам думите ви. Аз възприемам вкусовете, обонятелните, осезателните дразнения. А по какъв начин вашата машина ще възприема всичко това? Или сте я снабдили с електронен нос и електронен език?

— Не. Сам по себе си Пролонгаторът няма никакъв контакт с външния свят, но към входовете на машината, които играят ролята на нейни органи на усещанията, ние сме включили фантомати. Един ѝ доставя зрителна информация, друг — слухова, и така нататък. По този начин Пролонгаторът може да вдъхва аромата на цветята, да слуша музика, да вижда прекрасния залез. Само че той живее в изкуствен свят, създаден от нас. Този свят може да бъде копие на нашия, но би могъл да бъде и свят, който няма аналог в действителността.

— Любопитно. А Пролонгаторът ще знае ли, че не е човек?

— Това зависи само от нас. Той сам никога няма да го узнае. Освен това в определен смисъл Пролонгаторът е човек.

— И той както всеки човек ще може да управлява своето поведение?

— Разбира се — потвърди Майрон. — Ако например пожелае да замине в друг град, няма нищо по-просто. Фантоматите, които се управляват от специален компютър, ще доставят на неговите „органи на чувствата“ съответната информация. Той ще отиде на гарата, ще си купи билет, ще седне във влака, ще пътува, ще види всичко, което става зад прозореца... Между Пролонгатора и фантоматите съществува обратна връзка. Това не е ли твърде сложно за вас?

— Не, ясно е като бял ден. А кой ще създаде с помощта на фантоматите „биографията“ на Пролонгатора?

— Ние. Имаме особена група, която разработва сценария за него.

— Това вероятно изисква огромен труд?

— Машините ни помагат. При това не сме ограничени от срокове. Винаги можем да изключим Пролонгатора и да помислим как да планираме по-нататъшния му живот.

— А възможно ли е да изтриете целия запис и да вложите в него информация от мозъка на друг човек?

— Разбира се — с оттенък на неудоволствие потвърди Майрон.

— Върху главния щит има специален бутон...

Телефонът иззвъня.

— Извинете! — Майрон вдигна слушалката. — Слушам!

— Майрон? Току-що позвъниха от клиниката...

— Вие ли сте, Трели?

— Да. Роднините на загиналия студент неочаквано поискаха да им бъде предадено тялото. А в клиниката няма други трупове в състояние на хибернация. Какво ще правим?

Майрон се замисли.

— Свържете се с други клиники. Ще позвъня на директора. Може би ще успее да ни помогне. Сега ще дойда. Трябва да измислим нещо.

Майрон остави слушалката.

— Ще трябва да прекъснем — обърна се той към журналиста. — Позвъни ми един от моите сътрудници. Непредвидени усложнения.

Младежът се наведе над бележника си.

— Мога ли да знам за какво става дума?

— За първите опити от предпазливост искаме да използваме не живи хора, а трупове в състояние на хибернация. Току-що ми съобщиха, че няма откъде да вземем труп. Не ни остава нищо друго, освен да изчакаме нечия смърт. По-добре на някой учен. Не, не, моля не записвайте! Това беше шега!

Журналистът се усмихна кисело.

— Извинете, но ще ви напусна. Твърде много бързам.

Майрон отвори вратата към стаята на секретарката. Тя се усмихна лъчезарно.

— Отивате ли вече? Желая ви успех, успех!

— Ако ме потърсят, превключете при пулта за управление на Пролонгатора.

— Добре.

Майрон излезе в коридора. А след секунда ето какво се случи: като се спускаше по стълбата, той се спъна в края на пътеката, която пак се беше подгънала, хвана се за перилата, но не успя да се задържи и... полетя надолу по стъпалата. С главата напред.

* * *

Свести се в неголяма стая. Широк прозорец, наполовина закрит от завеса, масичка, мивка с огледало, на закачалката дебел халат на райета. С една дума — болница.

Беше сам. Тишина, покой. През прозореца — разлюлени от вятъра клони. Опита се да се повдигне, но веднага застана от болка — и отново падна върху възглавницата.

* * *

Вратата се хлопна след Трели Гретай и Рор. На прага всеки от тях хвърли към Майрон поглед, в който се четеше одобрение. Той чуваше отдалечаващите се стъпки, приглушените им гласове. На масичката останаха розите и няколко книги, които му бяха донесли по негова молба.

Пак остана сам. Измина цял ден, а имаше чувството, че е изминала година. И като си помисли, че го чакат навярно още няколко такива празни и еднообразни дни! Лекарите, изглежда, са на мнение, че има сериозно, но скрито увреждане на черепа. Хубавичка история! Заплеснеш се за секунда — и ето последствията! Само при мисълта, че ще е принуден да лежи тук в бездействие, прикован към леглото, му стана горещо. Няма нищо по-лошо от бездействието.

Но струва ли си да гледа толкова мрачно на всичко? Пък може би това ще му помогне все пак. Пред него са няколко дни на покой и самота. Сега, когато цялата подготвителна работа е свършена и остава само серията експерименти, може да погледне на проблемата

Пролонгатор отстрани. Каквото и да казват, но за тия години работа над Пролонгатора той не всякога виждаше ясно крайната цел. Отвличаха го техническите въпроси, дребните проблеми, възникващи едва ли не на всяка крачка. А тук е нужен по-широк поглед, тъй да се рече, от птичи полет. И сега му се падна тая възможност. Съдбата не е толкова безпощадна, колкото му се стори преди минута. Не е ли всъщност произшествието по стълбата подарък, поднесен му от съдбата? Например да си представим такова положение: тук, в болницата, той изведнъж разбира, че при създаването на Пролонгатора нещо са пропуснали, в изчисленията се е промъкнала грешка...

Пък може и съдбата да няма нищо общо с това? Може би това е подсъзнанието? Нали толкова пъти е мечтал, макар че се срамуваше да го признае, да пренесат в Пролонгатора запис от неговия мозък? И ето! Подсъзнанието му оказва услуга. Той падна по стълбата, защото подсъзнателно е желал това. Искал е да умре, за да може трупът му да послужи за първия експеримент. Такива неща са възможни — всеки психолог ще го потвърди.

А следва ли от това, че той е Пролонгатор?

Майрон се разсмя и дори изрече на глас.

— Отлично, честна дума!

Тази мисъл го докара в такова прекрасно настроение, че неочаквано се почувствува щастлив.

Той се чувствува прекрасно, ясните мисли текат свободно. Анекдотичната хипотеза, която току-що предложи, доказва, че е запазил въображението си, че напрегнатата работа, която го бе погълнала изцяло много години наред, не е изсушила мозъка му.

Ами ако той действително е Пролонгатор? Това внезапно появило се чудесно самочувствие е твърде подозрително. Тук нещо не е в ред.

Минутка, минутка. Не е лошо упражнение за мозъка. Да предположим, че той е Пролонгатор. Би ли могъл да го докаже на себе си?

Внезапно вратата безшумно се отвори и в стаята влезе сестрата — дребничка, посивяла, с прикачена към лицето професионална усмивка.

— Е, как се чувствуваме? Имаме ли нужда от нещо? — запита тя, като се обръщаше към него в множествено число.

— Не, благодаря.

— Стори ми се, че ме извикахте.

— Не, не съм ви викал, благодаря.

— Не ви ли е скучно? Защо не гледате телевизия? — тя кимна с глава към телевизора до стената. — В болничната филмотека има много хубави филми. Не ви ли интересуват?

— Не, не ме интересуват.

— Може би искате да си поговорите с някого? Нашите пациенти често ни молят да останем при тях.

— Занимавайте си се с вашите работи!

— Но и това е моя работа.

— Бъдете така любезна да си отидете.

Сестрата изчезна. Майрон още дълго не можа да се успокои.

Ама че персонал! Трябва да поговори за това с главния лекар. И то веднага. Той натисна бутона на звънеца. Вратата се отвори изненадващо бързо. Появи се сестра, но този път беше друга.

— Позвънихте ли?

— Бих желал да поговоря с главния лекар.

Сестрата изглеждаше изненадана.

— Главният лекар в момента не е тук. Ще дойде следобед. Бързате ли? Може би искате да извикам някой друг? Например доктор...

— Не, трябва ми главният лекар.

— Добре. Щом дойде, ще му съобщя. Това ли е всичко?

— Да, благодаря ви.

Като се поуспокои, той съжали за постъпката си. Би трябвало да се извини пред възрастната сестра. Щом го изпишат, ще ѝ купи цветя или ще ѝ направи някакъв подарък. Наистина тя му натрапваше присъствието си, но водена от най-добри подбуди.

По-късно ще се занимава със самобичуване. Сега да видим какви са доводите в полза на хипотезата, че е машина. Само преди няколко минути той имаше отлично самочувствие, докато не дойде сестрата. Тук има нещо подозрително. Доброто самочувствие е улика номер едно...

Ами лошото? Лошото самочувствие след тези ненужен инцидент със сестрата... — улика номер две! Онези, зад пулта, са забелязали, че той се замисля над нещо. Нали това, което фантоматите съобщават на

„органиите на чувствата“ на Пролонгатора, се изобразяват върху екрана на специалния монитор. Те дори са чули това, което той произнесе. Момент, а какво точно каза той? „Хубавичък край, няма какво да се рече!“ Не, не, беше казал нещо друго... Впрочем не това е важното.

Те чисто и просто се боят, че той ще се досети за всичко, и затова фантоматите му „подхвърлиха“ сестрата, за да му попречат да мисли.

Вратата се отвори и влезе втората сестра.

— Главният лекар пристигна. Да го извикам ли?

— Не, благодаря — отвърна Майрон, разярен, че пак му пречат.

Тя постоя един миг и после някак неохотно излезе.

Ето, виждате ли! Все пак се оказа прав. Разбира се, появата на сестрата може да бъде и случайна. Но ако той е Пролонгатор, тогава няма никаква случайност. За тях това е необходимост. Дворак, ръководителят на секцията фантомати, е най-умната глава. Той се е изхитрил да инсценира толкова правдоподобна ситуация, толкова непредизвикваща подозрение, че и самият дявол (ако именно неговата личност е пренесена в Пролонгатора) не би се досетил за нищичко. О, Майрон прекрасно си представяше как Дворак седи зад пулта и с блестящи от злорадство очи крещи: „На стареца ще му подхвърля такава историйка, че во веки веков няма да се отърве от нея!“. Дворак на всичко отгоре е и един от изтъкнатите автори на телевизията... И така, сестрата е улика номер две.

Кое още доказва, че той, Майрон, е машина? Някога бе казал ей тъй, мимоходом, че завижда на мъртвеца, когото ще използват за опитите с Пролонгатора. Нали това е първият случай в историята, когато човек добива слава не с това, което е извършил през живота си. Кому беше казал това? На Трели. След нещастния случай по стълбата (ако той е завършил със смърт) Трели навярно е приел тези негови думи като пожелание, като последна воля.

Значи смъртта е настъпила?

Почувствува, че по гърба му лезят мравки.

Ако той е умрял, приятелите му са намерили най-добрия изход. Интересно дали е имало погребение? А може би трупът му лежи сега в ковчег в колонната зала на академията? До ковчегата — почетен караул, приглушена светлина и тълна хора, дошли да се простят?

Да попита ли онези зад пулта „Ей, вие, погребяхте ли ме вече?“ Твърде привлекателно, нали?

Той се изтегна, доколкото счупените ребра му позволяваха това. И все пак животът е прекрасен. Лежиш си в леглото, предаваш се на размишления, нищо не ти пречи, нищо не те възпира. Желаният покой. А и времето е толкова хубаво.

Той се усмихна на себе си, на слънцето в прозореца, на дърветата в болничния парк. Дори сестрата му се стори мила, симпатична старица.

Да. Но да се върнем към погребението... Ако още не се е състояло, той би предложил да произнесе реч над собствения си гроб! Например за превъзходството на човешкия дух над слабото, крехкото, тленното тяло. Ха-ха-ха!

Множество улики говорят, че е Пролонгатор. А какви са доказателствата, че не е така? Какви доказателства има, че той сега е обикновен, жив човек?

Никакви. Колкото и тъжно да е, но никакви. Всички външни усещания, цялата информация за функционирането на собствения му организъм, най-сетне мислите — всичко това са нормални функции на Пролонгатора.

И все пак няма ли начин да удостовери кой е той? Има такъв начин, има. Ако сега произнесе високо: „Аз зная, че съм Пролонгатор“, те ще чуят гласа му, ще се убедят, че експериментът не е сполучил и ще изтрият записа от неговия мозък. Пролонгаторът пак ще бъде празен, чист като нова магнетофонна лента.

Но може би няма да бъдат толкова жестоки? Може би от уважение към него, техния бивш ръководител, няма да изтрият записа? Може би ще му позволят да живее? Нали все пак и това също е живот?

Той извади една роза от вазата. Ако Пролонгаторът е способен да се възхищава така на красотата, както сега прави това той, наистина никога не е имало по-съвършена машина. Може да се гордее с нея.

Той върна цветето на мястото му.

А сега да направи малкия експеримент. С него ще завършат приятните разсъждения, на които посвети днешния ден. Той ще каже: „Зная, че съм Пролонгатор“.

— Аз зная...

Невероятно! Той просто се бои. Бои се, че ще изтрият записа му! Вярва в това, че е машина? Абсурд!

— Аз зная...

Не, той е длъжен да произнесе тия думи. Той не може до края на дните си да остане в това ужасно неведение.

— Аз зная...

Това безкрайно повтаряне на едни и същи думи може да им се стори подозрително. Трябва да завърши започнатото, да придаде на тия слова някакъв смисъл.

И неочаквано за самия себе си, Майрон високо изрече:

— Аз зная... само това, че нищо не зная.

Публикувано във вестник „Орбита“, броеве 2, 3/1975 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.